

Pozemkové úpravy a ich vplyv na manažment krajiny

E. Pauditšová, T. Reháčková, M. Tekel: Land Consolidations and their Impact on Landscape Management. Život. Prostr., Vol. 41, No. 3, p. 159 – 161, 2007.

There is a long tradition of land consolidations in Slovakia and they underwent several stages of development. As far as implementation of landscape-ecological attitude to the Projects of land consolidations is concerned, turning point came in 1991, since when the proposal of territorial system of ecological stability became the obligatory part of such projects. Positive contribution of modern land consolidations is an endeavour to solve the functional structure of land (predominantly in rural landscape) by solving proprietary and beneficiary terms in given territory. Projects of land consolidations in Slovakia are now realized in accordance with Act of NR No. 330/1991 Coll. on land adjustments, consolidation of ground property, land registry, land fund and on land communities as amended.

Proposals of land use and spatial and functional structure of land are evaluated with respect to traffic conditions, water management and hydro-ecological conditions, anti-erosion protection, delimitation of farming and forest land etc. Requirements for expansion of agro- and general tourism are incorporated in the projects of functional structure, taking in account protection of landscape and cultural landmarks.

Pozemkové úpravy majú na Slovensku dlhú tradíciu a možno ich charakterizovať niekoľkými vývojovými etapami. Prvýkrát boli uzákonené už r. 1836 (Demo a kol., 1998). Z hľadiska implementácie krajinnoekologického prístupu do projektov pozemkových úprav (PPÚ) je prelomový rok 1991, odkedy je ich povinnou súčasťou aj návrh miestneho územného systému ekologickej stability (MÚSES). Prínosom novodobých pozemkových úprav je snaha komplexne riešiť funkčné usporiadanie krajiny (predovšetkým vidieckej) prostredníctvom usporiadania vlastníckych a užívateľských pomerov v území. PPÚ sa na Slovensku v súčasnosti realizujú na základe zákona č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov. V § 1 tohto zákona sa uvádza, že obsahom pozemkových úprav je „*racionálne priestorové usporiadanie pozemkového vlastníctva v určitom území a ostatného nehnuteľného poľnohospodárskeho a lesného*

majetku s ním spojeného, vykonávané vo verejnom záujme v súlade s požiadavkami a podmienkami ochrany životného prostredia a tvorby územného systému ekologickej stability, funkciami poľnohospodárskej krajiny a prevádzkovo-ekonomickými hľadiskami moderného poľnohospodárstva a lesného hospodárstva a podpory rozvoja vidieka.“

Pre pôdny fond na Slovensku je charakteristická vysoká rozdrobenosť parciel. Na jednu parcelu pripadá veľký počet spoluvlastníkov, alebo existujú parcely s jedným vlastníkom, ale s minimálnou výmerou. V Slovenskej republike je evidovaných viac ako 3 500 katastrálnych území, pričom priemerná výmera pozemku v extraviláne je 0,45 ha, s priemerným počtom 12 – 15 spoluvlastníkov (Vanek, 2002). Rozdrobenosť pozemkového vlastníctva, komplikované vlastnícke pomery a nepresnosti v evidencii pozemkov vyvolali potrebu usporiadať a obnoviť register vlastníctva pozemkov (Kol., 2003) a až potom sa mohlo pristúpiť k pozemkovým úpravám.

Pozemkové úpravy predstavujú nástroj, prostredníctvom ktorého možno realizovať do určitého rozs-

Poľnohospodársky intenzívne využívaná krajina bez ekostabilizačných prvkov (k. ú. obce Ludanice). Foto: autorky

hu napr.: záber pozemkov, zmenu druhu pozemku, obmedzenie užívania územia a pod. Určujúcim faktorom je schopnosť územia a ľudí v ňom absorbovať a akceptovať potreby a obmedzenia.

Využívanie krajiny a návrhy priestorového a funkčného usporiadania územia sa hodnotia z hľadiska:

- dopravných pomerov (jestvujúca cestná sieť a návrh nových ciest),
- vodohospodárskych a hydroekologických pomerov (jestvujúci stav a návrh),
- protieróznej ochrany (vodná a veterná erózia – súčasný stav a návrh opatrení),
- rozhraničenia poľnohospodárskej a lesnej pôdy (delimitácia pôdneho fondu),
- vymedzenia plôch pre poľnohospodárstvo (súčasný stav, užívacie pomery, nový návrh hospodárskych obvodov a usporiadanie pôdnych celkov),
- vymedzenia plôch na účelové poľnohospodárske zariadenia,
- zohľadnenia plôch na nepoľnohospodárske účely (napr. prvky MÚSES).

Do návrhu funkčného usporiadania územia sa zapracúvajú aj požiadavky na rozvoj agroturistiky a cestovného ruchu, zohľadňujú sa požiadavky na ochranu prírody a krajiny i kultúrnych pamiatok.

Ciele pozemkových úprav možno konfrontovať aj s myšlienkami Európskeho dohovoru o krajine. V Dohovore je okrem iného deklarovaná podpora ochrany, manažmentu a plánovania krajiny a organizovanie európskej spolupráce prostredníctvom:

- integrovania krajiny do poľnohospodárskych koncepcií,
- zvyšovania vedomia týkajúceho sa hodnôt krajiny,
- implementácie nástrojov zameraných na ochranu, manažment a plánovanie krajiny,
- vytvorenia podmienok na účasť širokej verejnosti na definovaní a realizovaní krajinných koncepcií.

Splnenie všetkých požiadaviek vyžaduje analýzu vstupných informácií o vlastnostiach prvkov krajiny, poľnohospodárskej a lesnej činnosti, vlastníckych a užívateľských vzťahoch a pomeroch. Na dosiahnutie takýchto cieľov je potrebné:

- nové usporiadanie vlastníckych a užívateľských pomerov,
- nové rozdelenie pozemkov (scelenie, oddelenie alebo iné úpravy pozemkov),
- návrh technických, biologických, ekologických, ekonomických a legislatívnych opatrení súvisiacich s novým usporiadaním pozemkov (nové funkčné usporiadanie územia, návrh nevyhnutnej pôdohospodárskej infraštruktúry – Plány spoločných a verejných zariadení a opatrení),
- vypracovanie Rozdeľovacieho plánu vo forme umiestňovacieho a vytyčovacieho plánu,
- vypracovanie Plánov spoločných zariadení a opatrení,
- vytýčenie nových pozemkov,
- vypracovanie Rozdeľovacieho plánu vo forme geometrického plánu alebo katastrálneho operátu novým mapovaním (pre zápis nového stavu do katastra nehnuteľností),
- realizácia spoločných zariadení a opatrení v krajine.

Etapa realizačných projektov, predovšetkým realizácia spoločných zariadení a opatrení vrátane prírodných prvkov navrhovaných v rámci MÚSES predstavuje významný posun v manažmente krajiny na Slovensku. Pozemkové úpravy, na rozdiel od koncepcií a iných plánovacích dokumentácií, sú konkrétnym konaním s výstupmi pre konkrétnych vlastníkov pozemkov v reálnom čase.

Do r. 2005 boli MÚSES pre účely pozemkových úprav a všeobecné zásady funkčného usporiadania územia (VZFUÚ – etapa spracovania projektu pozemkových úprav, ktorá využíva MÚSES) spracované pre 12 území. Mnohé z nich sú v súčasnosti vo fáze spracovania realizačnej a projektovej dokumentácie pre

Obraz poľnohospodársky využívanej krajiny po realizácii ekologických opatrení v rámci pozemkových úprav. Fotomontáž: autorky

Plán spoločných a verejných zariadení. Po r. 2005 sa počet rozpracovaných PPÚ výrazne zvýšil (tab. 1). Stúpajúci trend realizovaných PPÚ (v II. programovacom období sektorového operačného programu *Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka* sa počíta so začatím ďalších projektov pozemkových úprav a s ďalšou realizáciou konkrétnych spoločných zariadení a opatrení) vytvára predpoklad, že v krajine nastanú pozitívne zmeny smerujúce k racionálnemu funkčnému využívaniu územia, a to formou technických, biologických, ekologických a ekonomických opatrení.

Vypracovanie dokumentov ÚSES na miestnej úrovni s podrobnosťou spracovania pre pozemkové úpravy možno využiť pri zostavovaní krajinnoekológického plánu (KEP) ako jedného z podkladov územnoplánovacej dokumentácie. Vysoký stupeň detailnosti spracovania ÚSES pre pozemkové úpravy predurčuje využiteľnosť dát sústredených v tomto dokumente vo všetkých etapách tvorby KEP.

Tab. 1. Spracované a plánované miestne územné systémy ekologickej stability a všeobecné zásady funkčného usporiadania územia pre projekty pozemkových úprav v období 2006 – 2008

Kraj	Počet spracovaných katastrálnych území v krajoch		
	2006	2007	2008
Banskobystrický	6	14	2
Košický	2	8	9
Nitriansky	2	12	4
Prešovský	2	2	4
Trenčiansky	5	3	–
Žilinský	9	3	5
Trnavský	–	1	1
Spolu	26	43	25

Zdroj: Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 2007

Vypracovanie článku bolo podporené z projektu KEGA č. 3/5149/07 Medziuniverzitná obsahová integrácia študijných programov zameraných na krajinné plánovanie.

Literatúra

- Demo, M., Bielek, P., Džatko, M., Lacko-Bartošová, M., Juráni, B., Vilček, J., Geisbacher, J.: Usporiadanie a využívanie pôdy v poľnohospodárskej krajine. Nitra : SPÚ, 1998, 302 s.
- Kol.: Metodický návod na spracovanie registra obnovenej evidencie pozemkov. MN 74.20.73.41.10. Bratislava : Ministerstvo pôdohospodárstva SR, Úrad geodézie a kartografie SR, 2003.
- Kol.: Interný materiál MP SR, Msc. dep. in Ministerstvo pôdohospodárstva SR, Bratislava, 2007.
- Vanek, J.: Usporiadanie pozemkového vlastníctva v Slovenskej republike. In: Repáň, P. (ed): Dištančné vzdelávanie pre projektantov pozemkových úprav. Učebné texty, 1. diel. Bratislava : MP SR, Katedra mapovania a pozemkových úprav, Stavebná fakulta STU Bratislava, Komora geodetov a kartografov, 2002, 266 s.

RNDr. Eva Pauditšová, PhD., Katedra krajinej ekológie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Mlynská dolina B2, 842 15 Bratislava epaudits@fns.uniba.sk

Ing. Tamara Reháčková, PhD., Katedra ekososológie a fyziotaktiky Prírodovedeckej fakulty, Univerzity Komenského v Bratislave, Mlynská dolina B2, 842 15 Bratislava rehackova@fns.uniba.sk

Ing. Mikuláš Tekel, Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky, Odbor pozemkových úprav, Dobrovičova 12, 812 66 Bratislava mikulas.tekel@land.gov.sk